

ORMANLAR, KIRSAL ALANLAR ve İSTANBUL BOĞAZININ "İDEOLOJİK" KÖPRÜLERİ*

Besim S. Sertok**

İLK KÖPRÜ ÖNERİLERİ

İnsanlık ortaya çıkmasından bu yana, her zaman doğayı etkiledi, değiştirdi. 20. yüzyılın ikinci yarısında doğaya egemen olan insanlığın, kendisinin de bir parçası olduğu doğayı yok etmekte olduğunun farkına varılmaya başlandı. Böylece, daha önce basit bir kirlenme sorunu olarak görülen çevre sorunu, giderek artan bir ölçüde etik ve politik bir soruna dönüştü.

Avrupa ve Asya kıtalarını ayıran Boğaz'dan karşıdan karşıya kolayca geçebilme fikri yüzyıllar boyunca çekiciliğini korudu. Bazı kaynaklara göre bilinen en eski Boğaz geçişi M.Ö. 511 yılında gerçekleştirildi. İskit seferine çıkan Pers Kralı Darius'un 700 bin kişilik ordusu, gemilerin yan yana getirilmesiyle oluşturulan yüzer köprü ile Trakya'ya geçti.

Mühendisler, Boğaz'ın bir köprüyle geçilmesi konusunda zaman zaman değişik projeler üretse de bunlar tasarı halinde kaldı. Örnek olarak 1940 yılında Nuri Demirağ'ın girişimiyle Türk mühendisler ve Amerikalı uzmanlar tarafından boğaz köprüsü projelendirilmiş ve bu işe talip olunmuştur ama o zamanki iktidar tarafından "boğaza köprü olmaz, yıkılır" diye bu teklif reddedilmiştir.

NE OLDU?

Cumhuriyetin İlk Yılları

1950'li yıllardan başlayarak karayolcu politikaların egemen olduğu ülkemizde 40 yıldan bu yana İstanbul Boğazı'na yapılacak köprüler tartışıldı.

* "politeknik.org.tr" internet sitesinde yayınlanan "Ormanlar Kırsal Alanlar ve İstanbul Boğazı Karayolu Köprüleri" başlıklı yazının yeniden düzenlenmiş halidir.

** Orman Mühendisi

Birinci köprünün açıldığı tarih olan, 1973 yılından önce “köprüsüz” İstanbul Boğazı’ndan yılda 5.000.000 araç, 113.000.000 yolcu geçerken, 1974 yılında köprünün yapımıyla boğazı geçen araç sayısı yaklaşık %200 artarak 14.000.000; buna karşılık yolcu sayısı ise %4 artarak 118.000.000 olmuştur.

Birinci köprünün açılmadan önce, İstanbul çok merkezli bir kent; belki de daha doğru bir ifadeyle, bugün İstanbul diye anılan coğrafyada İstanbul ile “karşı” ya da Anadolu yakası olmak üzere en azından iki kent bulunuyordu. Birinci köprünün açılmasıyla, İstanbul’un tek merkezli bir kent ya da “devasa köy” olmasının yolu açıldı. Oysa günümüz bilimsel şehircilik anlayışı ve şehir planlama teknikleri, büyüyen kentlerde uygar bir yaşam için çok merkezli planlamayı tartışmasız bir kesinlikle dikte etmektedir. Dünyadaki örnekler de, çok merkezli kentlerde uygar bir yaşam sürdürülürken, tek merkezli yerleşmelerin ancak “devasa köy” olabileceğini göstermektedir.

1950’li yıllardan başlayarak karayolcu politikalar egemen olurken, aynı zamanda kırsal alanlarda tarım ve ormancılık alanında da benzeri gelişmeler yaşandı.

1920’li yıllarda ulus devletin yeni kurulmasının ardından, genel olarak yaşanan millileştirme çabalarının ormancılıktaki yansımalarının sonucu olarak, 1937’de çıkarılan 3116 sayılı Orman Kanunu ile ormancılık alanında “devlet ormancılığı” anlayışı başlatıldı. Bu kanun ile ilk kez yasal orman tanımı yapılmış ve teknik anlamda orman işletmeciliği de başlatılmış ve orman köylüsünün ormandan yararlanma (yararlanmanın sınırlandırılması da dâhil) şekilleri genel hukuki koşullarla düzenlenmiştir.

1930’ların sonunda dünyada liberal kapitalizmin yaşadığı kriz savaşla sonuçlanınca, ABD’de bile kısmen liberal uygulamaların dışına çıkma, ekonomide devlet kontrolü eğilimleri artmıştır. Buna bağlı olarak da Türkiye’de 1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı yasa ile tüm ormanlar devletleştirildi. 1946 yılından itibaren 3116 sayılı yasa ile oluşturulan orman rejimine karşı tepkiler artmaya başlamış, ormancılık politik bir malzeme olarak kullanılmaya başlamış ve bu düzlemde orman köylüsünün ormandan yararlanma haklarına getirilen yasal kısıtlar öne çıkarılmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, 1950 yılında dört gün arayla çıkarılan iki ayrı kanunla (5658 ve 5653 sayılı kanunlar), 1945’te devletleştirilen ormanlar sahiplerine geri verilirken, bir yandan da makilik alanlar orman tanımının ve sınırlarının dışına çıkarılmıştır.

3116 sayılı orman kanununun kabul edildiği 1937 yılında cumhuriyetin ila-

nından beri başbakan olan İsmet İnönü istifa eder. Bunun ardından kurulan 1. Bayar hükümetinin programında, cumhuriyetin kuruluşundan beri ülke yöneticileri tarafından sıklıkla dile getirilen “Toprak Reformu” kavramı ilk defa bir hükümet programında yer alır ve aynı yıl, bu amaçla kamulaştırmaların yapılabilmesi için (3116’nın kabulünün ertesi günü) Anayasa’nın 74. maddesi de değiştirilir. Ancak yaklaşık on yıl sonra 1948’de kurulan 2. Saka hükümeti programında ve bundan sonra “Toprak Reformu” kavramı yerini “Tarım Reformu” kavramına bırakır. 2. Saka hükümeti programında aynı zamanda ekonomik kalkınma için dış kredi gerekliliği ve ABD’nin başlattığı Marshall Planı’ndan yararlanmak için çalışmaların sürdürüğü de ifade edilmiştir. Marshall Planı’nın, kırsal alanlar ve kırsal kalkınma politikaları açısından, tarım reformu önlemleri arasında sayılabilecek tarımda makineleşmeyi sağlaması nedeniyle önemli olduğu bilinmektedir. Bununla beraber Marshall Planı’nın, dünya ticaretini teşvik etmek, Amerikan pazarlarının genişlemesini sağlamak ve kapitalist bir hegemonyayı sürdürmek için oluşturulan bir program olduğu da bilinmektedir. Yine 1947 yılında ABD tarafından, SSCB’nin nüfuz alanını genişletmesini önlemek amacıyla kurgulanan, Truman Doktrini doğrultusunda, Yunanistan ve Türkiye’ye toplam 400 milyon dolar askeri yardım yapılmıştır.

Burada “Toprak Reformu” kavramı ile “Tarım Reformu” kavramının arasındaki temel farkı vurgulamakta yarar var. Özellikle (1940’lı yılların Türkiye’si gibi) sanayileşmemiş toplumlarda, toprak zenginliği, ekonomik ve siyasal gücün temelini oluşturur ve toprak mülkiyet sistemi, toplumdaki sosyal sınıf yapılarını yansıtır. Toprak mülkiyetinde değişikliği ifade eden toprak reformu, geniş mülklerin kamulaştırılarak toprağı işleyenler arasında toprağın dağıtımını ve mülkiyetin geleneksel biçimlerini toprağı ekenlerin çıkarlarına dönüştürmeyi içerir. Kısaca, toprak mülkiyet yapısında topraksız çiftçi lehine bir değişimi gerektiren “Toprak Reformu” kavramı, geniş toprak mülkiyetinin, kamulaştırma yapılarak, elde edilen toprağın topraksız ve/veya az topraklı çiftçilere dağıtılması olarak tanımlanabilir.

Bu siyasi kararın uygulanıp uygulanamaması da çıkar gruplarının faaliyetlerine bağlı olacaktır. Bu çerçevede Türkiye’deki büyük toprak sahiplerinin faaliyeti baskın gelmiştir. Birleşmiş Milletler’e bağlı FAO ve ILO tarafından benimsenen tarım reformu, mülkiyet yapısında değişiklik yapmaksızın, tarım üretiminin düzenlenmesi ve üretim artışı sağlanması için tarımda makineleşmeyi, kredi imkânlarının sağlanmasını, pazarlama, sulama vb. konularda altyapı oluşturulmasını öngörür.

1950’li yıllarda yaşanan Amerika ile yakınlaşma ormancılık kesimine de yansımış, “teknik yardım” adı altında bu yıllarda Türkiye’ye yalnızca ormancılık alanında üst düzey 12 yabancı uzman gelmiş 350 ormancı teknik eleman çeşitli

ülkelere "bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere" gönderilmiştir. Bu girişimlerle, ağırlıklı olarak varolan/hazır doğal orman servetinin (odun hammaddesinin) dünya pazarlarına sunumu planlanmaya çalışılıyordu. Bu girişimlerin asıl meyvelerinin "dış kaynaklı projeler" adı altında 1960'lı yıllarda toplanmaya başlandığı bilinmektedir. 1950'li yıllardan itibaren birçok alanda olduğu gibi ormancı teknik elemanlarında yurtdışına gitmeleri, elbette bilgi ve deneyim kazanmalarını sağlamıştır. Ancak burada tartışılan; bu teknik elemanların kazanımları ve sübjektif iyiniyetleri dışında, projelerin amaçları, kapsamı ve sonuçlarıdır.

1940'lı yıllarda çıkarılan, zeytincilik, çay ve maki kanunları hukuki ve fiili orman sınırlarını daraltırken, toprak reformu hayata geçirilememiş ve tarım reformu haline dönüşmüştür. Toprak reformunun tarım reformu haline dönüşmesiyle de, ormandan çıkarılan alanlar, büyük toprak sahipleri, kereste tüccarları, müteahhitler ve şirketler diğer bir deyişle sermayenin (ve sermayedarlaştırmaya başlayan büyük toprak sahipleri) eline geçmiştir. 1950'li yıllardan başlayarak orman köylülerinin, sınırlanan ormandan yararlanma olanaklarının yanında, genel olarak da tarım reformu uygulamalarına bağlı olarak makineleşme ve verim artışı sonucu; makineleşme ve diğer verim artırıcı teşviklerden yararlanamayan topraksız çiftçiler ve mülksüzleştirilen küçük toprak sahipleri, büyük kentlere göçmeyi bir çare (çaresizliğin çaresi) olarak görmeye başladılar.

8 Eylül 1956'da yeni bir temel yasa olan ve bugün de yürürlükte bulunan 6831 sayılı Orman Kanunu yürürlüğe girdi. Bu yasa ile hükümetler, açık ve kapalı pek çok "politik yatırım" olanağı elde ederken; eski orman sahipleri, kereste tüccarları, gözleri hala kamu arazilerinde olan toprak ağaları, kıyı yağmacıları hep gözetilmiştir. Yeni yasanın yürürlüğe girmesiyle ilk iki yılda (1957-58) yaklaşık 100.000 hektar, takibeden "Millî Birlik Hükümeti" döneminin ilk iki yılında da (1960-61) yaklaşık 200.000 hektar alan maki, zeytinlik vb. gerekçelerle orman dışına çıkarılmıştır. 6831'in orman köylüsünün çıkarına yönelik olduğu iddia edilen maddelerinin uygulamasında ise dağ fare doğurmuştur.

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbe sonrasında; planlı döneme geçilmesiyle birlikte, o güne kadar uygulanan "tarımsal kalkınma" politikalarının adı, "kırsal kalkınma" politikaları olarak değişmiştir. 1960'lardan itibaren, o tarihe kadar ormanca fakir bir ülke olan Türkiye'nin "orman zenginliği" başta FAO ve Dünya Bankası olmak üzere "batının" dikkatini çekmeye başlamıştır. Böylece orman ürünlerine dayalı kitle üretimi yapılabilecek, kaba ve emek yoğun bir alan olan, orman ürünleri endüstrisi alanında dış kaynaklı projeler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu projelerle kitlesel üretim ve tüketim öngörülmüştür. Bu uygulama ormanda teknik olarak birçok yaralar açarken, bir yandan da, o yıllarda İ.Ü. Or-

man Fakültesi'nin uyardığı gibi ormanlarımızı yıkıma götürmüştür. Bu kapsamda 1960-80 arası 5 proje uygulanmıştır (bu güne kadar yaklaşık 25 proje uygulanmış, 10 proje de yürütülmektedir).

Bu projelerle odun kökenli orman ürünleri üretiminin önce 20 milyon m³'e ve zamanla artarak 2020'de 50 milyon m³'e çıkması öngörülmüyordu. Bu doğrultuda 1980 yılında 23 milyon m³ üretim yapıldı. Oysa o tarihte, Türkiye ormanlarının verim gücü gerçekte 16 milyon m³ civarında idi. Ormanlık çevrelerinde "Antalya Projesi" diye bilinen Dünya Bankası projesiyle, kızılçam ormanlarının idare süresi 20 yıl kısaltılarak, 20 yılda kesilebilecek ağaç miktarının bir ya da birkaç yılda kesilmesinin "projesi" hayata geçirildi. Bugün Türkiye ormanlarından yapılan odun hammaddesi üretimi 10 milyon m³'lere kadar gerilemiştir.

Planlı döneme geçilmesiyle kullanılan kırsal kalkınma kavramının yerine 1968-72 yılların kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile "küçük toplum birimlerinde teşebbüs gücünün geliştirilmesi" kavramı ile küçük toplum birimlerinde "girişimciliği" destekleyen politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede hükümet programlarında köylünün arazi satın alması için kredilendirilmesinden söz edilir oldu. Aynı dönemde ormanlık alanı dışında da, kalkınma planlarında yeri bulunmayan ama uygulamaya geçirilen Dünya Bankası, vb. dış kaynaklı "bütünlüklü kırsal kalkınma" projeleri yürütüldü.

Kırsal alanlarda, doğal-yabanıl alanlarda ve ormanlık alanında bu gelişmeler yaşanırken, ülkede diğer alanlarda ne oldu?

ABD (Marshall) yardımları, yine ABD'li uzmanların öngördüğü biçimde kullanıldı. O güne kadar sanayileşmenin göstergesi sayılan demiryollarından ve verimsiz sayılan sanayi yatırımlarından vazgeçilerek, kamu kaynakları karayolları ve diğer altyapı hizmetlerine yönlendirildi. Karayolları, yine ABD'den satın alınan taşıtlarla "köylünün ve ürününün" kente – pazara ulaşımını kolaylaştırdı. Tarıma traktörün girmesi ve hava koşullarının da yardımıyla köylerde görece bir zenginleşme ve genel bir refah artışı oluştu. Bu genel refah artışı içinde, küçük bir kesim toplumun geri kalanından farklılaşarak hızla zenginleşti. Bu kesim, belli bir zenginleşmeden sonra, önce sanayi sonra bankacılık sektörüne yöneldiler. 1963'ten sonra da holdingler ortaya çıkmaya başladı.

1950'lerin ortalarında hava koşullarının kötüleşmesi ve uluslar arası alandaki gelişmeler sonucu ekonomideki büyüme durdu. Bu süreçte, başlı başına askeri araç gerecin onarılması yanında, alınan makine ve traktörlerin yedek parçaları için de ABD'ye bağımlı duruma gelen Türkiye ekonomisi, borçları ödeme zamanı geldiğinde krize girdi. Ekonomik krize, siyasal kriz eşlik etti, hükümetin (De-

mokrat Parti)despotik uygulamaları yoğunlaştı ve ardından 27 Mayıs 1960 askeri darbesi geldi.

50'li yıllarda uygulanan politikalar hem sanayiye yatırım yapabilecek bir özel kesimi, hem de nüfus artışı ve tarımda makineleşme sonucunda köyden kente göçün yarattığı bir işgücünü (işsiz gücünü) ortaya çıkardı. Bununla birlikte kentlere hızlı göç, kent toprağı kıtlığını arttırdı. Yalnızca ekonomik ölçütler düşünülerek (toplumsal ve doğal çevre düşünülmeden) teşvik edilen sanayi, "optimal" olarak üç-beş büyük kentte toplandı. Bu gelişme sanayinin toplandığı kentlerde arsa (kent toprağı) kıtlığını azdırdı. Kentlerdeki arsa kıtlığından kaynaklanan spekülasyon kazanç, sermayedarlar için sanayiye yatırım yapmaktan daha karlı hale gelince, büyük kentlerde kamusal arazilerin (yakınlardaki ormanlar, meralar vb. doğal ve yabanıl alanlar) gasp edilmesi hızlandı. Böylece, kentlerde rantiyeci ve arsa spekülasyonu bir toplumsal katman gittikçe palazlandı. Bu rantiyeci, arsa spekülasyoncuları her türlü kamu arazisi gibi orman alanlarını da işgal ederek, kırsaldan göçen işsiz işgücüne geçekonu arazisi olarak "uygun fiyatlarla" pazarladılar.

Asma Köprü

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul Boğazı'na yapılacak bir "asma köprü" hep tartışıldı. Gazete arşivleri bu süreci ortaya koyuyor. 1950 - 60 arası neredeyse her ay gazetelerde bir "Asma Köprü" haberi var. Bunlardan birkaçı aşağıdaki gibi:

- 24.01.1951, Milliyet, "Yol Siyasetimizde Yeni Bir Hamle. Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu İle 4646 Km.lik Bir Yol Anlaşması Yaptık. Boğazda Bir Asma Köprü İnşası da Etüt Ediliyor."
- 26 10 1955 Milliyet "Asma Köprü İçin Proje Hazırlanıyor"
- 26 12 1959 Milliyet "Boğaziçi'ne Asma Köprü Kurulacak"
- 26.05.1960 Milliyet "BOĞAZ KÖPRÜSÜNÜN İHALE HAZIRLIKLARI AY SONUNDA BİTİYOR. İstanbul, Ortakoy Beylerbeyi Arasında İnşası Kararlaştırılan «Boğaziçi Köprüsü»nün İhale İşleri Haziran Ayı Sonunda Bitmiş Olacaktır."

24.01.1951 tarihli gazete manşeti, 50'li yıllarda başlayan karayolcu politikalar söylemini teyit ediyor.

Dönemin Demokrat Parti'li "Başvekili" Adnan Menderes 25 Mayıs 1960'da bir İngiliz müşavirlik firmasıyla sözleşme imzalıyor. Durum yukarıda görüldüğü gibi, 26 Mayıs 1960 tarihli gazete manşetlerine yansıyor. Bu tarihte ilk kez "asma köprü " yerine, "Boğaziçi Köprüsü" ismi kullanılıyor. Fakat bilindiği gibi ertesi gün yapılan askeri darbe sonucu proje beş, altı yıllığına rafa kalkıyor.

Gazete manşetlerinde, 50'li yılların ulaştırma ve kırsal alan politikalarını yansıtan başka başlıklar da var:

- 07.10.1954, Milliyet, "6 Sene Sonra Mecidiyeköyü'nden Metroya Binen Bir İnsan 23 Dakikada Yenikapı'ya Varacak" (6 sene değil 56 sene geçti Yenikapı'ya varamadık)
- 25.12.1957 Milliyet, "Yedi Senedir Bir Türlü Tamamlanmayan Çemişgezek Köprüsü. 1950'de İhale Edilen ve Şimdiye Kadar Sadece İki Ayağı Yapılan Köprü'nün İşini Hâlâ Emektar Sal Görüyor."

Asma köprü tartışmalarının başladığı bu yıllarda, basına yansımaları zayıf da olsa, "asma köprü"nin ülkede ve İstanbul'da yaratacağı olumsuz etkiler de dile getirilmeye başlıyor. Doğaldır ki, gazetelerde bu başlıkların yayınlanmaya başladığı dönemde köprü güzergâhında satılık arsa ilanları da yoğunlaşıyor. O dönemin emlakçıları daha açık sözlü; verdikleri ilanlarda, açıkça asma köprü güzergâhında boğaz manzaralı "arsa kapatın" diyorlar, arsa kapatmak isteyenler İstanbul'da değillerse, telgraf ve mektupla da "arsa kapatma" imkânı sunuyorlar.

Planlı Dönem

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan darbe ile Anayasa değiştiriliyor. Bu dönemde, yukarıda da değinildiği gibi; toprak reformu politikalarının yerine geçen, tarımsal kalkınma politikalarının adı da kırsal kalkınma politikaları olarak değişti, Türkiye'nin "orman zenginliği", "batının" dikkatini çekmeye başladı ve bu doğrultuda dış kaynaklı projeler oluşturulmaya başlandı. Kırsal kalkınma kavramının yerine de "küçük toplum birimlerinde teşebbüs gücünün geliştirilmesi" kavramı uygulanmaya başlandı, teşebbüs gücü geliştirilen küçük bir kesim, toplumun geri kalanından farklılaşarak hızla zenginleşti, holdingler ortaya çıkmaya başladı, kentlere hızlı göç, kent toprağı kıtlığını arttırdı, böylece, kentlerde rantiyeci ve arsa spekülâtörü bir toplumsal katman gittikçe palazlandı.

60'lı yılların ikinci yarısında asma köprü tartışmaları yeniden gündeme geldi. Ancak bu defa olumsuz etkileri dile getirenlerin sesi daha gür çıkıyordu. Olumsuz etkileri dile getirenler, alternatif de gösteriyor, hatta uyguluyorlardı: BOĞAZ'A DEĞİL ZAP'A KÖPRÜ!

- 18.05.1967 Milliyet "İKİNCİ BEŞ YILLIK PLAN AÇIKLANDI. Plânda televizyon ve Boğaz asma köprüsüyle birlikte 10 büyük proje yer alıyor."
- 03.04.1968 Milliyet "1968 Türkiye'sinde Hakkâri'ye has köprü. İstanbullu vatandaş için milyarlar harcanarak asma köprü yapılırken, Hakkâri'de vatandaş karda kışta bu tele tutunarak Zap Suyu'nu geçebiliyor."

- 17.06.1969 Milliyet "Üniversite gençliğinin Hakkâri'de Zap Suyu üzerine inşa edeceği asma köprü için kampanya başlamıştır."
- 10.07.1969 Milliyet "GENÇLER BUGÜN YOLA ÇIKIYOR İLK KAMYON YOLA ÇIKTI Zap Köprüsü inşaatında kullanılacak malzemeyi taşıyan ilk kamyon dün sabah İstanbul'dan yola çıkmıştır."
- 15.09.1969 Milliyet, Kampanya başarı ile sonuçlanmış ve Zap Suyu üzerindeki asma köprü hizmete girmiştir.
- 03.12.1969 Milliyet «Türkiye, köprüyü gerek ihaleye çıkarıncaya, gerekse ihaleye talip olanların bir ticarî firma gibi düşünülmektedir» Mimarlar Odası Başkanı, Demirtaş Ceyhun.
- 17.12.1969 Bayındırlık Bakanı Turgut Gülez, dünkü basın toplantısında Boğaz Köprüsü projesini «en uygun ve düşük fiyatı» veren Alman, İngiliz Hochtief Cleveland firmasının kazandığını açıklamıştır.
- 16.02.1970 Milliyet Asma köprü temeli 20 Şubat'ta atılıyor. Boğaz Köprüsü'nün temeli 20 Şubat cuma günü Beylerbeyi Sarayı ile Deniz Astsubay Okulu arasında atılacaktır.

12 Mart 1971'de ordunun hükümete bir uyarı mektubu (muhtıra) vermesi üzerine hükümet (Adalet Partisi, S. Demirel) istifa etti. Nihat Erim başkanlığında kurulan yeni hükümette yer almaları için Dünya Bankası'nda çalışan eski plancılardan Atilla Karaosmanoğlu ile NATO Genel Sekreterinin Birinci Yardımcısı Osman Olcay yurda çağırıldı. Atilla Karaosmanoğlu, yurda gelir gelmez Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak kabinedeki yerini aldı. Bu dönemde, İsrail'in İstanbul başkonsolosunun öldürülmesi bahane edilerek; önde gelen sendikacı, aydın ve bilim insanları tutuklanmaya başlandı. Anayasa ve yasalarda yapılan değişikliklerle temel hak ve özgürlüklere önemli kısıtlamalar getirildi. "12 Mart dönemi" diye adlandırılan bu dönemde ülke, 1974 yılına kadar, bu uygulamaları sürdüren "partiler üstü" hükümetlerle yönetildi. 6 Mayıs 1972'de Zap'a köprü yapımcıları idam edildi. İdam edilenlerle birlikte hareket eden birçok insan baskın ve çatışmalarla öldürülerek ya da tutuklanarak etkisizleştirildi.

İdamlardan yaklaşık bir yıl önce temeli atılan "Boğaziçi Köprüsü", idamlardan bir buçuk yıl sonra, Cumhuriyetin 50. yılı törenleriyle birlikte 29 Ekim 1973'te açıldı:

- 06.05.1972 Milliyet Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin inan İdam edildi.
- 31.10.1973' Milliyet Avrupa'nın en uzun asma köprüsü olan Boğaziçi Köprüsü-üç yıl gibi gayet kısa bir zaman içinde bitirildi. Bu köprü, teşebbüs ve başarının, her zaman yaşayan bir abidesi olarak kalacaktır.(Yüklenici firmanın ilanından)
- 15.04.1974 Milliyet Zap Suyu Köprüsü bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tuttu.

12 Mart döneminde 60'lı yılların ikinci yarısında hükümet programlarında yer alan, köylüye kamu arazilerinin dağıtılması anlayışı uygulamada kısmen de olsa yer buldu. Yani köylüye, büyük toprak sahiplerinin arazileri değil, hazine mülkiyetindeki doğal ve yabanıl alanlar (ormandan çıkarılan alanlar, kurutulan sulak alanlar vb.), tarım yapmak üzere dağıtıldı. Aynı dönemde, kırdan kente göçle birlikte, Köprü güzergâhındaki arazi satışlarının hızlanması büyük kentlerdeki arazi kıtlığını da arttırmıştı. Boğaziçi Köprüsü'nün açılışından dört ay önce gazetelerin arka sayfalarında küçük bir haber yayınlandı.

- 21.06.1973, Milliyet, (SAYFA 9)

“ORMAN KANUNUNU DEĞİŞTİREN TASARI (2-B) KESİNLEŞTİ.”

Gazetelerin arka sayfalarında yer alan bu kanun değişikliği, başta ülke ormanları olmak üzere, orman – halk ilişkileri ile tüm doğal ve yabanıl alanların kırk yıldır kangren olmuş yarası olan “2/B KANUNU” idi. Bu kanun, 17.04.1970 tarih ve 1255 Sayılı Kanunla 1961 Anayasası'nda yapılan değişikliğin uygulanması amacıyla çıkarılmıştı. Bu kanun 1973 yılında yayınlanmasına rağmen, kapsamı 15.10.1961 gününden önce “bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş” yerleri kapsıyordu. 1744 sayılı bu yasanın 2. maddesinde orman dışına çıkarılan taşınmazlardan tapulu olanlar sahiplerine bırakılacaktır.

Orman sınırlarının daraltılmasına yönelik her düzenleme, orman köylüsünden gelen ve toprak talebi içeren toplumsal baskıya dayandırılır. Orman köylüsü, geçimini ormancılık işlerinden sağlar ve orman toprağının tarıma uygun olmadığını en iyi orman köylüsü bilir. Orman köylüsünün ormandan toprak talebi genel olarak gerçeği yansıtmaz. Ayrıca, orman köylüsünün turizm ve endüstriyel yatırım yapacak ekonomik gücü de yoktur. Bu durumda, orman sınırlarının daraltılması baskısı, ormanları yatırımları için ucuz hatta bedelsiz arazi kaynağı olarak gören “müteşebbis” sermaye çevrelerinden gelmektedir.

Üç yıldan kısa süren 12 Mart döneminde, yönetimde üç farklı “partiler üstü” hükümet bulundu. Tarım ve ormancılık alanında da aynı sıklıkta değişik hedefler ortaya kondu. Bu alanda çıkarılan reform iddiasındaki yasalar, daha sonra Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildi. Türkiye, Seçimlerin ardından Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyonu ile birlikte, 12 Eylül 1980'e kadar, toplam yedi hükümet gördü. “Milliyetçi Cephe” (MC) hükümetlerinin belirleyici olduğu bu dönemde, kırsal alan ve ormancılık politikalarını da, Dünya Bankası projeleri belirledi. Dünya Bankası kırsal kalkınma projeleri; genel olarak tarımsal üretimin arttırılması yanında, pazarlama, ticaret, stoklama, taşımacılık, kredi, altyapı, sosyal hizmetler ve eğlence sektörlerini de, bütünsel kırsal kalkınma projelerinde yer veril-

mesi gereken hususlar olarak görüyordu. 10 yıllık 70'li yıllar döneminde, 10 farklı hükümet nedeniyle genelde yaşanan istikrarsızlık, tarım ve ormancılık alanında da görüldü. Bu yıllarda istikrarla sürdürülen neredeyse tek politika; İstanbul boğazına köprü yapma politikasıydı. Çünkü Zap Suyu Köprüsü'nün temsil ettiği kırsal alanlar, Zap Suyu Köprüsü gibi bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tuttu. Bunu arttırdığı büyük kentlere göç, Boğaziçi Köprüsü'nün arttırdığı taşıt trafiği ve tetiklediği İstanbul'un kuzeye yayılma baskısı, 50'li yıllardan beri vurgulandığı gibi bir kısır döngüyü başlattı.

- 20.09.1977, Milliyet, Demirel: «2. Boğaz köprüsünün temeli mayısta atılacak»
- 23.09.1977, Milliyet, 2. Boğaziçi Köprüsü, dünyanın 3. büyük köprüsü olacak. Arnavutköy Vaniköy arasında inşa edilecek 2. köprünün yapımı bittikten sonra 1. köprü daha çok İstanbul'un ulaşımına tahsis edilecek. 2. köprü ise kentlerarası ulaşımında kullanılacaktır.

1970'li yılların sonu 80'li yılların başında dünyada belirleyici hale gelmeye başlayan neoliberal görüşler IMF ve Dünya Bankası'nın (DB) aracılığıyla yaygınlık kazandı. 12 Kasım 1979'da kurulan 3. MC Hükümetinin Başbakanı Demirel, Başbakanlık ve DPT müsteşarlığına, DB'nda çalışan, Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) sözcülüğünü yapan Turgut Özal'ı atadı. Özal'ın IMF ve DB ile danışma içinde hazırladığı "istikrar Programı" 24 Ocak 1980'de uygulamaya konuldu. 24 Ocak kararları karşısı toplumsal tepki İzmir gibi kentlerde barikat savaşlarına dönüştü. Siyasal kriz, 12 Eylül 1980 askeri yönetimi ile "sonlandı". Bülent Ulusu başkanlığında kurulan "Hükümette" Turgut Özal başbakan yardımcılığına getirildi ve 24 Ocak kararları daha sert biçimde uygulamaya devam edildi. 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan göstermelik seçimi Turgut Özal'ın başkanı olduğu ANAP kazandı. Başbakan Özal, 12 Eylül'ün şiddet yöntemleri desteğinde 24 Ocak kararlarını tamamlayarak Türkiye'yi dünya pazarına açtı.

80 yılı sonrası, Türkiye'de tarım sektöründe koruyucu ve düzenleyici devlet tavrı değişerek tarım üretiminde piyasa koşullarının hâkim olacağı bir politika değişikliği gerçekleşti. Bu politika değişikliği IMF ve DB programlarıyla başlayıp 90'lı yıllarda Dünyü Ticaret Örgütü (DTÖ) normları aracılığıyla devam etti. Kırsal alan yönetimiyle ilgili yıllardır uygulanan politikalar, bir türlü uygulanamayan "toprak reformunun" artık sözü bile edilmez hale gelmesi, 12 Eylül'ün şiddetiyle birleşince, feodal yapının hala baskın olduğu Kürt illerinde, bu faktörleri etnik argümanlarla da birleştirerek güçlenen PKK'yi, ülkenin önemli bir siyasal gücü haline getirdi. Diğer faktörlerle birlikte bu bölgede yaşanan savaş, büyük kentlere göçü adeta bir sele dönüştürdü.

12 Eylül'le birlikte değişen Anayasa'da ormancılıkla ilgili hükümler de Anayasa'nın ruhuna ve 24 Ocak Kararları'na uygun olarak değiştirdi. Bu anayasada 2/B ile orman dışına çıkarılacak alanların, orman niteliğini kaybet(iril)me tarihsel sınırı, 15.10.1961'den 31.12.1981'e alındı. 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesi de anayasa değişikliğe paralel olarak, 23.09.1983 tarihli 2896 sayılı yasa ile değiştirildi. 2/B uygulaması 1973 yılında başlamış ise de, 1983'te çıkan bu kanun ile 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesinin B bendinde ifade bulunduğu için "2 / B" ismini bu tarihte almıştır. 1986 yılında çıkarılan 3302 sayılı yasa ile de 2/B uygulamasının, ormanlar üzerindeki yıkıcı etkisini felaket haline getirecek bir değişiklik yapıldı. Bu değişiklikle, 2/B olarak ayrılacak alanların "su ve toprak rejimine zarar vermeyen, orman bütünlüğünü bozmayan" alanlar olması ölçütü kaldırıldı.

Ülkede bu krizler, köklü değişiklikler yaşanırken, yine değişmeyen tek şey İstanbul boğazına köprü yapma politikasıydı:

Kısır Döngü Köprüleri

- 08.08.1983, Milliyet, Maliye Bakanı Kafaoğlu: «İkinci Boğaz Köprüsü ve Metro projeleri birleştiriliyor» Maliye Bakanı, AET'ye yapılan İhracatın tahminlerinin üstünde olduğunu da söyledi.
- 04.10.1984, Milliyet, İstanbul'un bir değil, daha iki köprüye ihtiyacı var. İlk köprüyü yapan İngiliz firması, gerekli fonun yüzde yüzünü biz sağlayabiliriz (İkinci yapılmadan, üçüncü tartışılıyor).
- 17.04.1985, Milliyet, Köprü için 9 firma grubu teklif verdi 2. köprü için teklifler, bugün saat 10.00'dan itibaren değerlendirilmeye başlanıyor.
- 29.05.1985, Milliyet, (İlan) Temeli bugün atılacak olan Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Kınalı Sakarya Otoyolu'nun yapımı STFA'nın oluşturduğu Konsorsiyum tarafından gerçekleştirilecektir. STFA, bu onurlu görevi yüklenmenin kıvançlı için dedir.
- 06.07.1985, Milliyet, Hisarüstü, hasıraltı oldu. Bu yalancı dünyada insanın başını sokacağı ev konusu herkes için ayrı bir derd. İstanbul'da Hisarüstü gecekondular bölgesinde oturan 730 aile bugünlerde derterini anlatacak kimse bulamıyor.
- 05.01.1988, Milliyet, 3.köprü 500 metre daha güneye çekildi. İSTANBUL'un trafik sorununa çözüm getirmesi amacıyla inşa edilecek 3. Boğaz Köprüsü'nün yeri değiştirildi. SİT alanı ilan edilen...
- 12.02.1988, Milliyet, 3. köprü pazarlığının içyüzü. İhalede İngiliz oyunu 2. Köprü ihalesini Japonlara kaptıran İngiliz Trafalgar House grubunun, Japon şirketi ile ihaleye girmemesi için anlaşığı öğrenildi.
- 3 Temmuz 1988'de 2. köprü (FSM) zamanın başbakanı Turgut Özal tarafından hizmete açıldı.

- 15.09.1989, Milliyet, Elmalı Barajında orman katliamı.

Yine İstanbul boğazına yapılan bir köprünün inşaatı sürerken, 2/B kanununda değişiklik yapılıyor. Aynı dönemde gazetelerde, bağlantı yollarındaki orman katliamı haberleri yer alıyor. Yine aynı yıllarda IMF ve DB programlarıyla tarım üretiminde piyasa koşullarının hâkim olacağı bir politika değişikliği gerçekleşiyor.

NE OLUYOR?

80'li yıllardan itibaren az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerde, kırsal alan yönetimi ve kırsal kalkınma politikaları, uluslararası kurumlar ve çok uluslu şirketler belirleyiciliklerini arttırdılar. Uluslararası kurumlar koşullu krediler ve birliğe üye olmanın ön koşulları ile politikaları belirlediler. Çok uluslu şirketlerin etkileri, faaliyette buldukları ülkeleri tarımsal üretim araçları (tohum, gübre, zirai ilaç vb.) açısından kendilerine bağımlı kılmaları, uluslararası kurumlar politikalarının etkisiyle rekabete dayanamayan yerli üretim plantasyonlarının kapanması sonucu insanların işsiz kalmaları, bu şirketlerin ucuz işgücü kaynağı olarak kadın ve çocuklardan yararlanması şeklinde görülmektedir.

Bu yeni dönemde yöneten ve yönetilenin olmadığı iddia edilen ve yönetime göre daha demokratik olduğu iddia edilen "yönetişim" kavramı oluşturuldu. Bu kavramın oluşturucularına göre, iktidar; özel sektör ve STK'larla paylaşıldığı için "katılımcı" bir modeldir. Katılım ilkesi ön plana çıkarılarak sanki yöneten halkmış gibi bir izlenim verilmek istenmekte ve böylece STK'ların yer aldığı projeler için politikayı belirleyen ve uygulama kredisini veren uluslararası kurumlar olduğu ve bu kurumlar tarafından çizilen bir çerçeve içinde hareket edebilen bir "katılım"ın demokratik olamayacağı gizlenmeye çalışılmaktadır. Yönetişim yalnızca teknik bir iş değil, iktidarın dönüşümünün bir gereği olarak, kamu çıkarı, vatantaşlık, gibi unsurların özel sektör lehine piyasa için anlamını yitirmesini, bu kavramların yerini piyasa ve müşterinin almasını ifade etmektedir. Dolayısıyla yönetişimin, sadece özel sektör ve toplumun büyük bir kısmını temsil etmeyen STK'lardan oluşan bir yönetim tarzı olarak, iddia edildiği gibi kapsayıcı ve demokratik bir yöntem olmadığı açıktır. Buna paralel olarak toplumun büyük kısmını temsil eden sendikaların ve diğer Demokratik Kitle Örgütlerinin (DKÖ) hantal birer demokratik kuruma dönüştüğü, üyelerinin çıkarlarını korumadığı, örgütlü mücadelenin iflas ettiği, ama bireysel çabalarla kurtuluşun mümkün olduğu inancı yaygınlaştırılmaya çalışılarak DKÖ'lerin yerini STK'ların almasına çalışıldı (bu çabanın başarısız olduğu da söylenemez). Yönetişim kavramının oluşturucularının bu çabalarının ormancılık alanındaki yansımaları olarak da; DKÖ kimliğinden sıyrılarak, STK'laşmaya çalışan kimi ormancılık meslek örgütleri, orman köylülerinin koope-

ratif örgütleri bile işlevlerini orman rantından alabildiğince fazla pay kapma mücadelesine indirgeyebilmiş, üyelerini sosyal güvenliğe, grevli toplu sözleşmeli sendikal haklara kavuşturma mücadelesini, gündemlerinden çıkarabilmişlerdir.

1980'li yıllarda, daha 2. köprünün temeli atılmadan 3. köprü tartışılmaya başlandığında; kırsal alanlarda uygulanan politikalara bir de savaşın etkisi eklince, kırsal alandan büyük kentlere yaşanan "insan seli" İstanbul'un birçok sorunu gibi, ulaşımını da her geçen gün daha da içinden çıkılmaz hale getirdi. Türkiye gıda üretimi bakımından, kendine yeten 7 ülkeden biri iken, 80'lerden itibaren, başta buğday olmak üzere, gıda ve tarım ürünleri satın alan bir ülkeye dönüştü. 2010 yılına gelindiğinde Türkiye, dünyanın en pahalı etinin tüketildiği ülke oldu.

Aynı dönemde ormancılık alanında özelleştirmeci uygulamalarla, "devlet ormanı" sayılan alanlardan ormancılık dışı amaçlarla, özel kişi ve kurumların yararlanması uygulamalarının kapsamı giderek genişletildi. Turizmi Teşvik Kanunu'yla turizm alan ve merkezi ilan edilen yerlerdeki hazine arazileri ve ormanlar turizm yatırımcılarına tahsis edilmeye başlandı. Bu olanakların kullanma biçimi ve sonuçları, İstanbul çevresindeki ormanlarda büyük sermaye gruplarının vakıf üniversitelerine tahsis edilen ormanlarla, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki ormanlardaki turizm tesislerinde açıklıkla görülmektedir. Özel ormanlarda yapılaşmaya izin veren yasal düzenlemeler de bu dönemde yapıldı (alanın %6'sına kadar izin veren bu değişiklik, Orman Bakanlığı müfettiş raporlarına göre, %96 olarak uygulandı). Bu izne rağmen İstanbul'daki köprülerin bağlantı yolları yakını dışında, özel ormanlarda kayda değer bir yapılaşma yaşanmadı. Maden Kanunu ve madencilikle ilgili diğer mevzuat ile ormancılık mevzuatının ilgili bölümlerinde yapılan değişikliklerle orman alanlarında ormancılık dışı bir faaliyet konusunun daha kapsamlı her geçen gün genişletilirken, özellikle bazı madencilik faaliyetlerinin yalnızca mevcut orman ekosistemini tahrip etmekle kalmadığı, yakın çevresinde de geri dönülmez tahribatlara neden olduğu bilinmektedir.

Ulaşım ve taşımacılıkta demir ve deniz yolları aleyhine desteklenen karayollarında, otoyol yapımına 1980'lerde geçildi. Türkiye'nin dünya pazarlarına açılmasının gereği ve sonucu olan bu gelişme, diğer pek çok alandan kesilen kamu kaynaklarının çok önemli bir bölümünün buna yatırılmasıyla gerçekleşti. Daha ikinci köprü yapımına başlanmadan, üçüncüsünün tartışmalarını da bu dönemde uluslararası inşaat firmaları başlattılar. Bunların sonucunda plansız ve düzensiz "büyümesini" sürdüren İstanbul'da, 1950'li yıllardan itibaren rantiyeci, arsa spekülâtörleri tarafından (o zaman kentin uzak köşeleri olan) hazine ve orman arazilerinden işgal edilerek gecekonduculara pazarlanan araziler de, kentin merkezi yerleri olmaya başladı. Ancak bu alanların altyapısı ve sosyal donatıları yeter-

sizdi. İşte “Türkiye’ye özgü kentsel dönüşüm” kavramı da bu dönemde keşfedildi.

1991 erken genel seçimlerinin ardından DYP-SHP ortaklığıyla kurulan hükümetle birlikte, 80’lere damgasını vuran Özal ve ANAP dönemi sona ererken yaklaşık 10 yıl süren yeni bir koalisyonlar dönemi yaşandı. Bu dönemde de piyasalaştırıcı politikaların, her alanda olduğu gibi kırsal alan ve ormancılık yönetimi konularında da kapsamı giderek genişledi. Bu dönemin kırsal alan politikalarına damgasını vuran uygulama “doğrudan gelir desteği” uygulamasıdır. Daha önce uygulanan tarımsal destekler üretime bağlı olarak verilmekte iken, DB ve DTÖ’nün kredi koşulları ile dikte edilen doğrudan gelir desteği, mülkiyet esas alınarak yapıldığından, üretici çiftçinin değil mülk sahiplerinin desteklenmesi şeklinde bir uygulamadır. Aynı dönemde üretici çiftçiye üretime bağlı destek sağlayan Tarım Satış Kooperatifleri de, özerkleştirme adı altında, devletten özerkleştirilirken, uluslararası kurumlara bağımlı hale getirilmişlerdir. Bu dönemin tarımsal KİT’lerin özelleştirilmesi politikasının ormancılık alanındaki yansıması olarak, Orman Ürünleri Sanayi Kurumu da özelleştirildi. Bu dönemin ormancılık alanındaki özelleştirme politikalarından, kısa dönemde etkileri fazla dikkat çekmeyen, ancak uzun vadede en tehlikelilerinden biri de ormancılık hizmetlerinin özelleştirilmesinin hız kazanmasıdır. Bu politikaların bir devamı olarak, ülkenin uluslararası pazara açılma politikalarının kapsamı da genişletilerek sürdürülmesi nedeniyle, İstanbul boğazına yapılacak 3. köprü tartışmaları bu dönemde de gündemden düşmedi.

Bir yandan ilk iki köprünün zararlarını yaşayan İstanbulluların toplumsal tepkisi(özellikle Arnavutköy’lülerin çok ses getiren tepkileri), bir yandan da yerel yönetimler ile merkezi hükümetler arasındaki bir politik çekişme alanı olarak kullanılması nedeniyle 3. köprü projesi bir türlü uygulanamadı. Daha sonra başbakan olacak olan R. T. Erdoğan “3. Köprü İstanbul İçin Bir Cinayettir” sözünü (1995) İBŞB Başkanı iken bu dönemde söyledi. Fakat köprü projesinin oluşturucuları tarafından bu projeden vazgeçilmediği gibi, tepkiler sonucu vazgeçilmiş gibi yapılarak, her seferinde daha 50’li yıllarda belirlenen 9 (dokuz) güzergâhtan bir başkası tartışmaya açıldı.

Avrupa Birliğine Uyum Dönemi

3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde AKP’nin tek başına iktidara gelmesinden sonra, Türkiye’de 2000’li yılların politikalarını belirleyen AKP dönemi başladı.

2000’li yıllar Türkiye’de kırsal alan yönetiminde AB’den politika transferi dönemi olarak adlandırılabilir. Transfer edilen AB politikaları gibi Ulusal Programlarda da “bütüncül yaklaşım” kavramı ile kırsal alanların ekolojik değil ekonomik bir bütün olduğu kabul edilmektedir. Bu politikayı uygulama, izleme ve denetle-

me görevi de; özel hukuk tüzel kişileri(yani şirketler), gerçek kişiler ve STK'lara devredilmiştir. Bu dönemde kurulan ve kırsal alan yönetimi konusunda görevleri de bulunan, konumu tartışmalı ve önemli bir yapı da "kalkınma ajanslarıdır".

AKP, henüz iktidarının ilk aylarında "orman" sayılmayan yerleri herkese satılabilmek, devlet orman işletmeciliği düzenini özelleştirmek amacıyla Anayasayı değiştirme girişiminde bulundu.

Bilindiği gibi Cumhurbaşkanı'nın onay vermemesi nedeniyle bu girişim başarılı olamamıştır. Olamamıştır, ama kamuoyunda "2B arazileri" olarak anılan bu yerleri satılması sürekli olarak gündemde tutuldu, dahası, hazırlanan yeni anayasa taslağında bu doğrultudaki uygulamaların kapsamını daha da genişletecek yaptırımlara yer verilmiştir. Ergun Özbudun ve arkadaşlarınınca hazırlanıp kamuoyuna açıklanan Anayasa Taslağında, başta 2/B tarih sınırının 23.07.2007 (12 Eylül Anayasası ile 1961'den 31.2.1981'e çekilen) tarihine çekilmesi olmak üzere ormanların yıkımına neden olacak birçok değişiklik öneriliyordu.

2003 yılında çıkarılan 4999 sayılı yasayla Orman Kanunu'nun başta 1. maddesi olmak üzere toplam 13 maddesini değiştirilerek, bazı orman ağaçlarının "orman" sayılmamasını ve köy muhtarlarının gözetiminde kesilebilmesini sağlamıştır. Milli Parklar Kanunu ile ayrılmış yerlerin yirmidokuz yıllığına kiralanabilmesini olanaklı kıldı.

2004 yılında çıkarılan 5192 sayılı yasayla Orman Kanunu'nun bu kez başta 17. maddesi olmak 3 maddesini değiştirerek bir yeni ek madde, bir de geçici madde getirerek "devlet ormanı" sayılan alanlarda 49 yıllığına izin verilebilecek ormancılık dışı uygulamaların kapsamı genişletildi.

2004 yılında çıkarılan 5177 sayılı yasayla 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesindeki bir düzenleme ile orman mevzuatının birçok yeri değiştirilerek koruma altına alınmış öteki alanların yanı sıra orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma, milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanlarında da madencilik etkinliklerine izin verilmesini sağlamıştır. Bu kanun daha sonra Anayasa Mahkemesince iptal edilmişse de 2010 yılında Maden Kanunu'nu baştan sona yenileyerek 5177 sayılı yasanın genişletilmiş olarak uygulamaya geçmesi sağlandı.

2003 ve 2009 yıllarında Ağaçlandırma Yönetmeliği yeniden düzenlenerek "özel orman statüsünde" orman yetiştirmek isteyen özel ve kamu kişi, kurum ve kuruluşlara "devlet ormanı" sayılan arazi tahsis etme uygulamalarının kapsamı genişletildi.

2009 yılında çıkarılan 5831 Sayılı "Tapu Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun yanı sıra

6831 sayılı yasanın orman kadastro çalışmalarıyla ilgili kimi maddeleri değiştirildi. Böylece 2/B arazilerinin fiili kullanım durumlarına göre "ıfraz ve/veya tevhidinin" yapılabilir oldu.

1 Ağustos 2010 tarihinde de 6009 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" un yürürlüğe girmesiyle de 2/B arazilerinin satışı ve/veya belediyelere devrinin yasal zemini oluşturuldu.

Bu dönemde yayınlan sayısız tamim, tebliğ vb. ile temel ormancılık çalışmalarının özelleştirilmesine yeni boyutlar kazandırmış oldu.

8 Temmuz 2006'da 5531 sayılı "Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun" unu da çıkarılarak temel ormancılık çalışmalarının özelleştirilmesi için gerekli alt yapı büyük ölçüde pekiştirildi.

20 Nisan 2012'de 3. Köprü ihalesi yapılırken, bir hafta geçmeden 26 Nisan 2012'de "6292 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun" (son 2-B) Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Özet olarak bu dönemde "devlet ormanı" sayılan alanlar, girişimci sermayedarlar tarafından ormancılık dışı her türlü yatırımın serbestçe yapılabildiği alanlar haline dönüştürüldü.

Görüldüğü gibi üçüncü köprü, Türkiye'nin 1990'larda başlayan yeni dönem sermaye birikimi stratejilerinin önemli bir ayağını oluştururken aynı zamanda, uluslararası süreç ve kararların da parçası haline gelmektedir.

3. köprü projesi;

- Bir yandan sermayenin aşırı meta üretimini hızla dolaşıma sokma eğilimine cevap verirken;
- Bir yandan da devasa alt yapı yatırımlarını gerektirmesi dolayısıyla aşırı biriken para-sermayenin bir dizi sektör tarafından absorbe edilmesinin sağlayacaktır.

Bu süreç ve kararların başında, AB Komisyonu Enerji ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü'nün "Avrupa'nın Büyük Ulaşım Ağının Komşu Ülkeleri de Kapsayacak Şekilde Genişletilmesi" başlıklı proje ve çalışmaları gelmektedir. Proje kapsamında hazırlanan "Köprüler İnşa Etmek" başlıklı raporda AB'nin Türkiye ve Rusya ile olan ticaretinde 2000-2020 yılları arasında yüzde 100'lük bir büyümenin öngörüldüğü, ancak iki ülkede mevcut ulaşım şebekelerinin bu hızlı büyümeye, artan miktarlarda meta dolaşımına cevap veremeyecek kadar yetersiz olduğu belirtil-

mektedir. Komisyon tarafından belirlenen beş büyük ulaşım aksından, Güney-Doğu aksı ile hedeflenen AB'yi bir yandan Balkanlar ve Türkiye ile bir yandan da Kafkaslar, Hazar Denizi, Orta Doğu, Mısır ve Kızıl Deniz ile bağlamaktır.

TOBB'ne göre, İstanbul Boğazı'na inşa edilecek üçüncü köprü sayesinde Sarp Sınır Kapısı'ndan giren nakliye araçları rahatlıkla Avrupa'ya ulaşacaktır. Bu doğrultuda Başbakan R. T. Erdoğan'ın 6 Nisan 2007 tarihinde Ordu'da Karadeniz Sahil Yolu açılışında yaptığı konuşmada: "Şimdi bir hedefi daha ortaya koyuyorum. Bu yol inşallah İstanbul'un 3'üncü Boğaz köprüsüyle de bütünleşecek. Onunla kalmayacak Avrupa'yla buluşacak. ... " şeklindeki sözleri, AB Komisyonu Enerji ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü'nün projelerinin uygulandığının göstergesidir. R. T. Erdoğan'ın aynı konuşmada: "Evelallah dünyanın en uzun sahil yoluna Türkiye kavuşacaktır." da diyerek, ulaştırma alanında denizin yerine karayolunu en çok tercih eden ülkenin de Türkiye olduğunu vurgulamıştır. 12 Eylül darbesinden hemen sonra 21 Eylül 1980 tarihinde kurulan Bülent Ulusu Hükümeti'nin maliye bakanı olan Adnan B. Kafaoglu'nun 1983'teki, "İkinci Boğaz Köprüsü ve Metro projelerini birleştiriyoruz ... AET'ye yapılan İhracat tahminlerimizin üstündedir." sözleri, bu politikaların darbe hükümetleri döneminde de uygulandığını göstermektedir.

AB Komisyonu, sorunun yalnızca yeni ulaşım şebekelerinin inşası olmadığını, bunun yanı sıra bu inşaatların hiç bir gecikme yaşanmadan tamamlanmasının da hayati önem arz ettiğini belirtmektedir. Çünkü Kapitalist sistemde piyasalarda paranın bollaşması, sermaye birikimi açısından para-sermayenin değersizleşmesi anlamına gelmektedir. Bu değersizleşmeyi önleyecek şey ise, biriken paranın hızla yeni yatırımlara dönüştürülmesidir. Köprü, yol, baraj gibi alt yapı yatırımları sermaye sınıfına bu anlamda çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu nedenle 1984 yılında daha ikinci köprü yapılmadan ilk köprüyü yapan İngiliz firması, "İstanbul'un bir değil, daha iki köprüye ihtiyacı var. Gerekli fonun yüzde yüzünü biz sağlayabiliriz." demektedir. Bugün de dünya genelinde kendini 2008 krizi ile açığa vuran muazzam bir para-sermaye birikimi bulunmaktadır. İstanbul boğazına yapılmak istenen 3. köprü projesi de toplumun ulaşım ihtiyacını karşılamayı değil, yeni karlar elde etmek üzere bu para-sermaye birikiminin olanaklarını genişletmeyi amaçlamaktadır.

NE OLACAK?

Ne olacak ya da ne yapmalı sorusu genellikle yanıtlanması en zor sorudur.

Türkiye'de ulaştırma tartışmalarında genellikle 50'li yıllarda başlayan karayolcu politikaların egemen olduğundan söz edilerek, adeta karayolculuk mahkûm

edilip, demiryolculuk yüceltilerek başlanır. Oysa ulaştırma politikalarının, kara-yolculuğu ya da demiryolculuğu vb. tercih edip etmemesi her zaman belirleyici değildir.

Örneğin Türkiye’de demiryolu politikaları da ilk başladığıında, bilindiği gibi, yabancı kumpanyalara(firmalara) verilen imtiyazlarla, yani yap işlet sonunda devir de etme sözleşmeleriyle başlamıştır. Bu sözleşmelerde, firmaların yabancı olup olmaması işletip işletmemelerinden daha önemli olan konular da var? Bunlar yapılan sözleşmelerin ayrıntılarında açığa çıkıyor. 17 Nisan 1868 tarihli sözleşmede, demir yolunun iki tarafından 10 km’lik bir eksen dhilinde ormanlardan demiryolu inşaatı için gerekli ahşap dışında ormanlar, maden ve taş ocaklarını işletme hakkı da bu firmaya verilmiş, yararlanma hakkınının 20 hatta 30 km’ye kadar çıkabileceği hükmü de konmuştur. Daha sonra Hicaz, Bağdat ve Anadolu’nun değişik bölgelerinde diğer demiryolu inşaatlarında da, ilgili şirketlere ren yerlerinde kazı yapma ve bulduklarını alıp götürmek dâhil benzer ayrıcalıkların tanındığıını görmekteyiz.

Tarımı ve hayvancılığı kmş, yerleşim ve sanayileşmesi plansızlığa dayalı, kırlarını yönetemeyen bir Türkiye’de, İstanbul’un ulaşım ve taşımacılık sorunu köprülerle çözülemeyecek, aksine bu sorunlara yoğun kent, kişi başına ulaşım maliyeti, su, rekreasyon, yaban hayatı gibi pek çok sorun daha eklenecektir.

İ.. Orman Fakültesi’nin 13.10.2009 tarihli “nc Köprü ve İstanbul Ormanlarına Etkileri Konusunda Rapor” isimli raporunda, üçüncü köprünün yapımı halinde başta İstanbul ormanları olmak üzere, doğal ve yabanıl alanlarında ortaya çıkacak sonuçlar ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde, “zelliklerine değinilen İstanbul ormanlarında yapılacak tahribatın, kısa sürede giderilemeyeceği ve eski halini almasının çok güç olduğu ve çok uzun sreye ihtiyaç duyulacağı konusunda sayısız örnek bulunmaktadır.” cümlesiyle bu projenin yaratacağı tahribatın büyüklüğü vurgulanmaktadır. Ancak bu vurgulamadan sonra, raporun son cümlesinde “ormanlara en az zarar verecek karayolu” çözümünün önerilmesi raporun bütünlüğüyle ve özüyle derin çelişkiler taşımaktadır.

İstanbul’un bütün sorunları gibi 3. köprü sorunu da, Türkiye’nin kırsal alan yönetimi ve ormanlık politikaları ile büyük kentlerde ucuz işgücü oluşturmak ve sermayenin bitmeyen krizlerine doğal alanları metalaştırarak kaynak oluşturmak gibi politik temelli sorunlardır. Sorunun kaynağı, kötü kent planları ya da ulaşım planları gibi teknik değil, politik olduğu için politik düzlemde çözüm yolları aranmalıdır.

Politik düzlemde çözüm yolları ararken, politik alternatifleri de üretilip hatta uygulamak doğru olacaktır. Zap Köprüsü rneğinde olduğu gibi, bu çözümleri

üretmek ve uygulamak bugün de olanaklıdır. Bu gibi çalışmalardan ormancılık alanında bugünden yarına hayata geçirilebileceklerden olanları bulunmaktadır.

Bu çalışmalar kapsamında; ülkemizin neresinde, ne denli geniş bir alanda, hangi amaçlarla ormancılık yapılması gerektiği; bu bir yana, şimdilerde "orman" sayılan alanlarının hangi amaçlarla yönetilmesinin zorunlu olduğu ortaya konulabilir.

Neredeyse tamamı orman köylüleri olan, ağaç kesme, tomruklama ve taşıma işlerinde çalıştırılanların grevli, toplu sözleşmeli sendikal hakka ve toplumsal güvenceye kavuşturulması için çaba harcamak. Bununla beraber orman köylülerinin sürünerek yaşamalarını sürdürmeleri yerine kalkınmalarına gerçekten de katkıda bulunabilecek projelerin uygulanması; bu kapsamda da demokratik köy kalkındırma kooperatiflerinin yaygınlaştırılması sağlanabilir.

Kırsal alan yönetimi ve ormancılığımızın önceliklerinin değiştirilmesine, onlarca uzmanın emeğinin savurganlığına, vb. yol açan ve çoğunluğu da uygulamayan dış destekli "ulusal" plan, program ve projeler yerine yerel düzeyde çok boyutlu dinamik plan ve programların yapılarak hayata geçirilebilir.

"Orman" sayılan alanlardaki her türlü yabani bitki ve hayvan varlığının ortaya konulması, süreç içindeki değişmelerinin izlenmesi; orman ekosistemleri ve ormancılık çalışmaları ile ilgili hukuksal düzenlemeler arasındaki çelişkilerin, kamu yararını öne çıkaracak doğrultuda giderilmesi; başta yeniden orman yetiştirme ve "orman rehabilitasyonu" olmak üzere her türlü ormancılık çalışmasının çevresel etki değerlendirmesinin yapılması; Orman Genel Müdürlüğü'nün her biriminde karar süreçlerinin demokratikleştirilmesi; gibi çalışmalar hayata geçirilebilir.

Kırların ve kentlerin sorunlarının birbirini etkilediği unutulmadan, bu alanlarda yaşayan insanların da gereksinimi doğrultusunda ve buralarda yaşayan halkın görüşleri de alınarak alternatif uygulamaları hayata geçirmek mümkündür. Bu uygulamalar bir yandan kente aşırı göçün hızını sınırlamaya katkıda bulunurken, bu etkisinden daha önemli olarak, halkın görüşleri alınarak uygulandığı için yönetimler üzerinde demokratik bir baskı oluşturacak ve bu yanı sıra sorunların çözümünde daha da etkili olacaktır.

KAYNAKÇA:

Çağlar, Yücel. 2008 "AKP Ormanlarımızdan Ne İstiyor" Yayınlanmamış.

Çağlar, Yücel. 2001 "Ormanlarımız ve Ormanlarımız Neden, Kimler İçin, Nasıl Özelleştiriliyor?" Orkam-Sen, Eğitim Yayınları – 3

- Günay, Turhan. 2003 "Ormancılığımızın Tarihçesine Kısa Bir Bakış" Tarımorkam – Sen Yayını.
- TOD, 1951 "Yeşil Kitap. Orman Davamız." (2005 tarihli "tıpkıbasım" ikinci baskıdan yararlanılmıştır.) TOD Yayını. Eğitim Dizisi:1
- Çalışkan, Çare Olgun. 2010 "3. Köprü Projesi Değerlendirme Raporu." TMMOB ŞPO İst. Şb. Yayını.
- Alpkaya, Gökçen Ve Alpkaya, Faruk, 2004 "20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi." Tarih Vakfı yayını.
- TOD, 1987 "Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Yasa ve Sonrası" içinde; Ayanoğlu, Sedat "3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası."
- Kafaoğlu, Arslan Başer 1986 "İşte Alternatif. Demokratik Planlı Kalkınma." 2. Baskı. Alan Yayıncılık
- Kayıkçı, Sabrina 2009 "Türkiye'de Kırsal Alan Yönetimi." Sosyal Araştırmalar Vakfı, Küreselleşme Dizisi 10
- TMMOB Orman Mühendisleri Odası İst Şb. 2008 "İstanbul'un Korkulu Rüyası Köprüler Zinciri!" Basın Bildirisi.
- İ.Ü. Orman Fakültesi, 2009 "Üçüncü Köprü ve İstanbul Ormanlarına Etkileri Konusunda Rapor" http://www.orman.istanbul.edu.tr/sites/default/files/ucuncu_kopru_0.pdf (Erişim tarihi: 27.11.2010)
- Kaya, Başak Sözcü gazetesi 19.11.2010 "Çiftçiyi batırdılar" Çiftçi Sen. Konfederasyonu Genel Başk. Abdullah Aysu ile röportaj.
- Yılmaz, Gaye 2010 "Üçüncü Köprünün Ekonomi-Politiği" Yayınlanmamış. http://tr.wikipedia.org/wiki/Boğaziçi_Köprüsü (Erişim tarihi: 27.11.2010)

